מְשֻׁיָּיגְרִיעוּ – משיגדלו הענבים מעט, וְהַזַּיְתִּים מְשֻׁיְּיצוּ – משתגדל עליהם הקליפה הדקה הקרויה 'נץ', וּשְׁאָר כָּל הָאֵילָנוֹת מְשֻׁיְּיצִיאוּ את הפרי.

ממשיך רב שימי מנהרדעא בקושייתו: וְהרי כלל אָמַר רַב אַסִּי, כל מקום ששנינו 'בוסר' או 'גירוע' או 'פול הלבן' [–ממיני הזרעים], הוּא בּוֹסֶר הוּא גֵּירוּעַ הוּא פּוֹל הַלָּבָן – דבר אחד הם, ויש לשאול על דברי רב אסי, פּוֹל הַלָּבָן סָלְקָא דַּעְתָּךְ – וכי עולה בדעתך ש'גירוע' הוא פול הלבן, הלא 'משיגריעו' שנינו על גפנים ומה ענינו לפול הלבן, ויש להשיב, אֶלָּא אִימָא – כך תאמר את דברי רב אסי, שֶׁיְּעוּרוֹ של בוסר ושל גירוע הוא כְּגודלו של פּוֹל הַלָּבָן. ומכל מקום מוכח מדברי רב אסי, שאין לומר ש'משיגריעו' שנינו לענין גפנים הוא סמדר, אלא 'משיגריעו' הוא בוסר. וּמַאן שָׁמְעַתְּ לֵיהּ דְּאָמַר – ומי הוא התנא ששמעת אותו אומר שרק כשהעינב גדל ונעשה בּוֹסֶר, אֵין – הוא נחשב פרי, אבל אם לא גדל והוא רק סָמָדַר, לֹא – עדיין אינו נחשב פרי, רַבָּנָן הם שסוברים כך, שאילו רבי יוסי סובר (לעיל נב:) שגם סמדר נחשב פרי, הרי שמשנה זו ששנינו לגבי שביעית 'הגפנים משיגריעו', היא דברי רבנן, וְקָתָנֵי – ומכל מקום שנינו, ששְׁאָר כָּל הָאֵילָנוֹת [וכגון דקלים] אסור לקוצצם בשביעית מְשֻׁיְּיצִיאוּ פירות, כלומר שדקל עם כפניות אסור לקוצצו, ואם כך אי אפשר לתרץ שרבי אילעאי שקצץ דקל עם כפניות עשה כדעת רבנן.

הגמרא חוזרת בה מתירוצה הקודם ומתרצת תירוץ אחר: אֶלָּא התירוץ הוּא, שֶׁרַבִּי אִילְעַאי בְּדִרְבִּיסְחָנֵי קָץ – מה שקצץ היה דקל זכר שרגילים לקטוף את תמריו בניסן, והתמרים שבו אינם מתבשלים בו לעולם, ונמצא שלא הפסידם דבר בקציצתו.

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את זמני הביעור של הענבים זיתים תאנים ותמרים של שביעית: תָּנוּ רַבָּנָן בברייתא, אוֹכְלִין בַּעֲנָבִים של שביעית, עַד שֶׁיִּכְלוּ הענבים מִדְּלִיּוֹת – מהגפנים המודלות על גבי נסרים שֶׁל אוֹכֶל [–שם מקום שיש בו כרמים]. וְאִם יֵשׁ במקום אחר גפנים מְאוּחָרוֹת מֵהֶן, שעדיין לא כלו בהן הענבים, אוֹכְלִין עֲלֵיהֶן. אוֹכְלִים בַּזֵּיתִים של שביעית, עַד שֶׁיִּכְלֶה מעץ הזית הָאַחֲרוֹן שֶׁבְּתָקוֹעַ [–שם מקום שיש בו זיתים]. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אוכלים בזיתים של שביעית, עַד שֶׁיִּכְלֶה מעץ הזית הָאַחֲרוֹן שֶׁל גּוּשׁ חֶלְבָּ שגם בו יש זיתים הרבה. ומותר לאכול מן הפירות שבבית עד שיכלו כל כך כְּדֵי שֶׁיְּהֵא עָנִי יוֹצֵא לחפש זיתים, וְאֵינוֹ מוֹצֵא לֹא בְּנוֹפוֹ – בענפי העץ, וְלֹא בְּעִיקָּרוֹ – בתחתיתו, שיעור רוֹבַע הקב. ממשיכה הברייתא: אוֹכְלִין בְּגַרְגְּרוֹת – תאנים יבשות של שביעית, עַד שֶׁיִּכְלוּ פַּגֵּי – תאנים דקות של בֵּית הֵינִי [–שם מקום]. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, לֹא הִוְזְקְרוּ פַּגֵּי בֵּית הֵינִי בבית המדרש להיחשב פירות, אֶלָּא לְעָנְיַן מַעֲשֵׂר, (דְּתָנֵן) שפַּגֵּי בֵּית הֵינִי שהם קטנים לעולם, וְאַחֲרֵינֵי דְּטוּבְיָא – ותמרים של מקום הנקרא טובינא, שהם קטנים לעולם, חַיְּבִין בְּמַעֲשֵׂר, אבל לענין זמן הביעור בשביעית לא הוזכרו פגי בית היני. ממשיכה עוד הברייתא: אוֹכְלִין בְּתָמָרִים של שביעית, עַד שֶׁיִּכְלֶה מהדקל הָאַחֲרוֹן שֶׁבְּצוֹעַר [–עיר התמרים]. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אוֹכְלִין תמרים של שביעית, עַל סמך התמרים שֶׁל בֵּין חֲבִיפִין – הנמצאים בענפי הדקל הנקראים כפות תמרים, וְאֵין אוֹכְלִין עַל סמך התמרים שֶׁל בֵּין הַשִּׁיצִין – הנמצאים בקוצים הגדילים סביב הדקל, לפי שאין החיה יכולה לקחת אותם משם מפני הקוצים.

הגמרא מבררת האם דברי הברייתא שהובאה לעיל בענין זמני הביעור של פירות שביעית, ודברי ברייתא אחרת בענין זה, סותרים אלו את אלו. מקשה הגמרא: וְרִמְיָנְהוּ – ויש להקשות, ששנינו בברייתא אחרת, אוֹכְלִין בָּעֲנָבִים של שביעית, עַד הַפֶּסַח של שנה שמינית, וכן אוכלים בְּזֵיתִים של שביעית, עַד הָעֲצֶרֶת – חג השבועות, וכן אוכלים בַּגַּרְגְּרוֹת – תאנים יבשות של שביעית, עַד הַחֲנוּכָּה, וכן אוכלים בַּתְּמָרִים של שביעית, עַד הַפּוּרִים. וְעל ברייתא זו אָמַר רַב בֵּיבִי, רַבִּי יוֹחָנָן תַּרְתֵּי בַּתְרֵייתָא מַחֲלִיף – החליף את זמני שני האחרונים ['בגרוגרות עד החנוכה, ובתמרים עד הפורים'] זה בזה, וכך הוא שונה, 'בגרוגרות עד הפורים, בתמרים עד החנוכה'. ומכל מקום קשה שכל ארבעת הזמנים שבברייתא זו אינם כזמנים שבברייתא הקודמת. מתרצת הגמרא: אִידֵי וְאִידֵי – זה וזה, כלומר שני הזמנים ששנינו בשתי הברייתות על כל מין ומין, חַד שִׁיעוּרָא הוּא – זמן אחד הוא. וכגון ענבים שבברייתא הראשונה נאמר שאוכלים עד שיכלו דליות של אוכל, ובברייתא השניה נאמר שאוכלים עד הפסח, הוא זמן אחד, שרק בפסח כלים דליות של אוכל.

מתרצת הגמרא תירוץ נוסף: וְאִי בָּעֵית אֵימָא – ואם תרצה תוכל ליישב זאת כך, אמנם הזמנים שבברייתא השניה אינם שוים לזמנים שבברייתא הראשונה, אך הָא קָתָנֵי בְּהֶדְיָא – הרי שנינו במפורש בברייתא הראשונה, 'אִם יֵשׁ מְאוּחָרוֹת מֵהֶן אוֹכְלִין עֲלֵיהֶן', ומעתה אין מקום להקשות מדברי הברייתות אלו על אלו, שכן השיעורים שבברייתא הראשונה אמורים באופן הרגיל, ואילו הזמנים שבברייתא השניה אמורים באופן שאירע ואף לאחר מכן נותרו פירות במקום אחר. וכגון ענבים, באופן הרגיל אוכלים עד שיכלו דליות של אוכל, ואם אירע שאף לאחר שכלו בדליות של אוכל נותרו ענבים במקום אחר, אפשר להמשיך ולאכול עד הפסח.

הגמרא מביאה ברייתא הנותנת סימנים לדעת מהו הר, עמק, נחל, ושפלה: תָּנְיָא בברייתא, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, סִימָן לְמקומות שהם נחשבים 'הָרִים', מִילִין – עפצים הגדילים בו נעשים יפים ומשובחים. וְסִימָן לְמקומות שהם נחשבים 'עֲמָקִים', דְּקָלִים – התמרים הגדילים בהם משובחים. וְסִימָן לְמקומות שנחשבים נְחָלִים, הוא שגדילים בהם קָנִים. וְסִימָן לְמקום שנחשב שְׁפֵלָה – ארץ מישור, הוא שגדילים בו עצי שִׁקְמָה – מין עץ שאינו עושה פירות, וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לְדָבָר שסימן לשפלה שקמה, מכל מקום יש זֵכֶר [–רמז] לַדָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר (מלכים א' י כז, דברי הימים ב' ט כז), על ריבוי העושר בזמן שלמה המלך, 'וַיִּתֵּן הַמֶּלֶךְ אֶת הַכֶּסֶף בִּירוּשָׁלַם כָּאֲבָנִים, וְאֶת הָאֲרָזִים נָתַן כַּשִּׁקְמִים אֲשֶׁר בַּשְּׁפֵלָה לָרֹב', הרי שדרך שפלה שגדילים בה שקמים.

הגמרא מבארת לאיזה צורך שנינו בברייתא סימנים אלו. אומרת הגמרא: מה ששנינו בברייתא 'סִימָן לְהָרִים מִילִין' וכן 'סִימָן לָעֲמָקִים דְּקָלִים', נָפְקָא מִינָּהּ – הדין היוצא מכך למעשה הוא לְענין כִּבּוּרִים, לידע מהיכן אין להביאם, דְּתָנַן במשנה (ביכורים פ"א מ"ג), אֵין מְבִיאִין בִּכּוּרִים אֶלָּא מִשִּׁבְעַת הַמִּינִין שנשתבחה בהם ארץ ישראל. וְלֹא מֵהֶרִים שֶׁבָּהָרִים – וגם משבעת המינים אין מביאים תמרים מדקלים הגדילים בהרים שהם אינם משובחים. וְלֹא מֵעֲמָקִים שֶׁבָּעֲמָקִים – וכן אין מביאים ביכורים מחטים ושעורים הגדילים בעמקים, כיון שהמים מתאספים ומתעבבים שם והתבואה נבמשת ונרקבת. וכן מה ששנינו בברייתא 'סִימָן לַנְּחָלִים קָנִים', נָפְקָא מִינָּהּ – הדין היוצא מכך למעשה הוא לְענין נַחַל אֵיתָן שבו מקיימים מצות עגלה ערופה, שצריך שיגדלו בו קנים, ואם לא גדילים בו קנים אינו נקרא נחל. וכן מה ששנינו בברייתא 'סִימָן לַשְּׁפֵלָה שִׁקְמָה', נָפְקָא מִינָּהּ – הדין היוצא מכך למעשה הוא לְענין מֻקָּח וּמִמְכָּר, שאם אמר לחבירו 'הריני מוכר לך שפלה', אינה 'שפלה' אלא אם יש בה שקמים.

מוסיפה הגמרא: הָשְׁתָּא דְּאַתֵּית לְהָכִי – עתה שבאת לכך, שהסימן ששנינו בשפלה הוא לענין מקח וממכר, כּוּלְּהוּ נַמֵּי – כל שאר הסימנים גם כן הדין היוצא מהם הוא לְענין מֻקָּח וּמִמְכָּר, שאם מכר לו הר צריך שיהא ראוי לגדל מילין [–עפצים משובחים], ואם מכר לו עמק צריך שיהא ראוי לדקלים [–תמרים משובחים], ואם מכר לו נחל צריך שיהא ראוי לקנים.

משנה

חכמים אסרו למכור לגוי בהמה גסה כדלהלן במשנה. משום שחששו שיבוא להשאילה או להשכירה לו, ויעשה עמה הגוי מלאכה בשבת, והישראל מצווה על שביתת בהמתו, שנאמר (דברים ה יג), 'לֹא תַעֲשֶׂה כָל מְלָאכָה וגו' וְכָל בְּהֶמְתֶּךָ'. וכן חששו שימכרנה לגוי בערב שבת סמוך לשקיעת החמה, וירצה הגוי לנסותה, ויקרא לה הישראל שתלך, ומשום שהיא מכירה את קולו תלך בשבת כשהיא טעונה, ארבע אמות ברשות הרבים, ויעבור

המשך בעמוד קנז

על איסור מְחַמֵּר אחר בהמתו בשבת. וחששות אלו שייכים רק בבהמה גסה שהיא מיועדת למלאכה ולא בבהמה דקה, אך יש מקומות שנהגו להחמיר על עצמם גם במכירת בהמה דקה. ומשום שפרק זה עוסק בדיני המנהגים שנינו משנה זו.

מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְמְכּוֹר בְּהֵמָה דַּקָּה לְנָכְרִים, משום שאין עושים בה מלאכה, **מוֹכְרִין** – מותר למכור להם. **מָקוֹם שֶׁלֹּא נָהֲגוּ לְמְכּוֹר**, שהחמירו על עצמם שמא יבואו למכור להם בהמה גסה, **אֵין מוֹכְרִין** – אסור למכור להם.

המשנה דנה במכירת בהמות גסות לגוים: **וּבְכָל מָקוֹם** אף שנהגו למכור בהמה דקה, **אֵין מוֹכְרִין לָהֶם בְּהֵמָה גַּסָּה** משום שמיוחדת למלאכה. והאיסור הוא אף **בָּעֲגָלִים וּסְיָחִין** [–חמורים קטנים], שאף שאינם ראויים עבשיו למלאכה, יש לחשוש שהרואים יטעו ויתירו אף מכירת גדולים. ואסור בין **שֶׁלָּמִין וּבין שְׁבוּרִין**, ואף שהשבורים אינם ראויים למלאכה, גזרו לאסור מכירתם מחשש שיתירו אף מכירת שלימים.

המשנה מביאה שיש החולקים בזה: **רַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר בַּשְּׁבוּרָה**, שכיון שאינה ראויה למלאכה אין הגוי משהה אותה, אלא שוחטה מיד, ואין ישראל רואה אותה אצלו, ולא יבוא להתיר למכור לו שלימה.

בֶּן בְּתֵירָא מַתִּיר בַּסּוּס, שאינו עומד אלא לרכיבה, ואין לגזור בו משום שמא ישאילו או ישכירו לגוי וירכב עליו בשבת, או שינסה אותו וילך מחמתו כשהגוי רוכב עליו, משום שרכיבה אינה מלאכה האסורה מהתורה אלא איסור 'שבות' מדרבנן.

קרבן פסח מצותו לאוכלו צלי, ומצוה לצלותו כשהוא שלם. במשנתנו יבואר אם בזמן הזה יש לנהוג שלא לאכול בשר צלי בליל פסח: **מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לֶאֱכוֹל** בשר **צָלִי** בזמן הזה **בְּלֵילֵי פְסָחִים**, ואינם חוששים שיראה כאוכל קרבן פסח חוץ לירושלים, **אוֹכְלִין** – מותר להם לאכול. **מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לֶאֱכוֹל, אֵין אוֹכְלִין**, שלא יראה כאוכל פסח חוץ לירושלים.

גמרא

אומרת הגמרא: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אָסוּר לוֹ לָאָדָם שֶׁיֹּאמַר בָּשָׂר זֶה** [אף לאחר שנשחט] **לְפֶסַח הוּא**, אף שכוונתו שיהיה לצורך אכילת בשר בחג הפסח, **מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּמַקְדִּישׁ בְּהֶמְתּוֹ** לקנות בדמיה קרבן פסח, **וְאוֹכֵל קָדָשִׁים בַּחוּץ**. מוסיפה הגמרא: **אָמַר רַב פָּפָּא, דַּוְקָא בָּשָׂר** שראוי לקרבן, **אֲבָל בְּחֵיטֵי** [–בחטים] שאינם ראויים לקרבן פסח, **לֹא**, ומותר לומר חטים אלו לפסח, ואין לחשוש שיאמרו שהקדיש דמיהם לצורך קרבן פסח, כי יפרשו דבריו, **דְּמִינְטַר לְפִסְחָא קָאָמַר** – כוונתו שיהיו מוצנעים ומשומרים לאוכלם בפסח.

מקשה הגמרא: **וְבָשָׂר לֹא** – וכי על בשר אכן אסור לומר 'זה לפסח', **מֵיתִיבִי, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, תּוֹדוֹס אִישׁ רוֹמִי הִנְהִיג אֶת בְּנֵי רוֹמִי לֶאֱכוֹל גְּדָיִים מְקוּלָּסִין** – צלויים בשלמותם כדרך צליית קרבן הפסח, **בְּלֵילֵי פְסָחִים**, זכר לקרבן פסח. **שָׁלְחוּ לוֹ** חכמים, **אִלְמָלֵא תּוֹדוֹס** – אם לא שאדם חשוב **אַתָּה, נָזַרְנוּ עָלֶיךָ נִדּוּי, שֶׁבְּהִנְהֲגָתְךָ זֹאת אַתָּה מַאֲכִיל אֶת יִשְׂרָאֵל קָדָשִׁים בַּחוּץ**.

מבררת הגמרא: **קָדָשִׁים קַלְּקָא דַּעְתָּךְ** – וכי תעלה על דעתך שהאכילם קדשים בחוץ, הרי לא הקדישו את הגדיים. משיבה הגמרא: **אֶלָּא אֵימָא** – אלא כך תאמר לפרש מה ששלחו לו,

קָרוֹב אתה לְהַאֲכִיל אֶת יִשְׂרָאֵל קָדָשִׁים בַּחוּץ, שגדיים מקולסים נראים בקרבנות פסח, ויאמרו הרואים שהוקדשו לפסח, ונראה בעיניהם שאתה מאכיל קדשים בחוץ.

מסיימת הגמרא הקושיא: הרי ממה שנקט 'מקולסין' יש לדייק, מָקוּלָּם אִין – רק מקולס אסור שנראה כקדשים, אבל שָׁאִין מְקוּלָּם לֹא שאינו נראה כקדשים, ולא כרב שאסר אפילו בשר סתם.

מתרצת הגמרא: אָמְרִי בני הישיבה, שלכך נקטה הברייתא 'מקולסין' ללמדנו חומרא שיש במקולס, שבמְקוּלָּם לֹא שְׁנָא אָמַר 'בשר זה לפסח', לֹא שְׁנָא לֹא אָמַר, שלא הזכיר שם פסח, אסור משום שנראה כקדשים בחוץ. אך שֶׁאֵינוֹ מְקוּלָּם, אף שגם הוא אסור, מכל מקום רק אם פֵּירֵשׁ 'בשר זה לפסח' אִין – יש איסור בדבר, שנראה שהקדישו, אבל אם לֹא פֵּירֵשׁ 'בשר זה לפסח' לֹא – אין איסור. ומכיון שאין הברייתא עוסקת במפרש, נקטה מקולסין שאסורים בכל אופן.

הגמרא מביאה שיש ששונה הברייתא בשם רבי שמעון, ומקשה עליו: רַב אָחָא מַתְנִי לָהּ לְהָא מַתְנִיתָא – רב אחא שנה הברייתא שהובאה לעיל (ע"א) כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן – שרבי שמעון אמרה [ולא רבי יוסי].

מַתְקִיף לָהּ רַב שֵׁשֶׁת, בְּשִׁלְמָא לְמַאן דְּתָנֵי לָהּ [–למי ששונה אותה] כְּרַבִּי יוֹסֵי נִיחָא שהאוכל גדי מקולס נראה כאוכל קדשים בחוץ, אֶלָּא לְמַאן דְּמַתְנֵי [–אך למי ששונה אותה] כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן מַי [–וכי] נִיחָא, וְהָתְנַן במנחות (קג.), האומר 'הרי עלי מנחה מן השעורים' יביא מן החטים, שכיון שאין מנחת נדבה באה מן השעורים, לא חל נדרו להביא מן השעורים, ואנו תופסים את תחילת דבריו שאמר 'הרי עלי מנחה' וחייב להביא מנחה מן החטים. רַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר, משום שאף בגמר דבריו אדם נתפס, כלומר, אנו דנים לפי כל דבריו, ואף לפי סיומם, שדעתו לכל מה שאמר, והוא התבוין למנחת שעורים שטעה וסבר שאפשר להתנדב מנחת שעורים, ולכן אין בדבריו כלום. ואין אומרים שבכל זאת כוונתו למנחה הראויה ועליו להביא מנחת חטים, משום שְׁמכל מקום לֹא הִתְנַדֵּב כְּדֶרֶךְ הַמִּתְנַדְּבִים, כלומר אין הדרך להתנדב מנחת חטים באמירה זו, ופטור. ואם כן, לשיטת רבי שמעון אין לחוש שגדי מקולס נראה כקדשים, שהרי בחיי הגדי לא הקדישו לפסח, ובשעת הצלייה גם אם אמר הרי זה לפסח אינו כלום, שאינו כדרך המקדישים, שאי אפשר להקדיש קדושת קרבן על גדי שחוט.

הגמרא מוסיפה להקשות גם למי ששנאה כרבי יוסי: אָמַר לֵיהּ רַבִינָא לְרַב אַשִׁי, וּמַאן דְּמַתְנֵי לָהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי מַי נִיחָא, וְהָאָמַר רָבָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן הפוטר בָּשִׁיטַּת רַבִּי יוֹסֵי אָמָרָהּ – סובר בזה כשיטת רבי יוסי דְּאָמַר אַף בְּגֵמַר דְּבָרָיו אָדָם נִתְפָּס, כלומר שדעתו לכל מה שאמר, ולכן דנים אנו אף לפי סיום דבריו. ומעתה יש לדון, מַאי שיטת רבי יוסי במתנדב שלא כדרך המתנדבים, לְאו – האם לא נאמר, מִכְּלָל דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי, רַבִּי יוֹסֵי נַמִּי סָבַר לָהּ כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן שהמתנדב שלא כדרך המתנדבים, לא חל נדרו, ואם כן גם לרבי יוסי קשה, מה חשש יש באכילת גדי מקולס, והלא לא התנדב כדרך המתנדבים.

מתרצת הגמרא: לֹא כדבריך שרבי יוסי סובר כרבי שמעון, אלא רַבִּי שִׁמְעוֹן הפוטר את האומר הרי עלי מנחה מן השעורים, אכן סָבַר לָהּ כְּרַבִּי יוֹסֵי שאף בגמר דבריו אדם נתפס, וכיון שבגמר דבריו אמר 'מן השעורים' נמצא שהתנדב שלא כדרך המתנדבים. (וּלא רבי יוסי) [וְאולם רַבִּי יוֹסֵי לֹא] סָבַר לָהּ במתנדב שלא כדרך המתנדבים כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן שאין בדבריו כלום, אלא סובר שהאומר הרי עלי מנחה מן השעורים, חייב להביא מן החטים. ואף שסובר שאף בגמר דבריו אדם נתפס, ולפי סוף דבריו הרי לא נתחייב בכלום, מכל מקום חייב, משום שסובר שהנודר אינו מוציא דבריו לבטלה, ולכן כוונתו לחייב את עצמו במה שאפשר להתחייב, אף מה שאין במשמעות דבריו, ולכן לרבי יוסי נראה גדי מקולס כקדשים, משום שאם אומר בשעת צליית הגדי 'הרי זה לפסח', אף שאי אפשר להקדיש בקדושת קרבן בהמה שחוטה, מכל מקום נפרש דבריו כדי שלא יהיו לבטלה, שכוונתו להקדישו בקדושת דמים לפסח.

שנינו בברייתא לעיל ששלחו לתודוס, שאם לא שאיש חשוב אתה היינו מנדים אותך. מסתפקת הגמרא מה היתה חשיבותו: אִיבַּעְיָא לְהוּ, תּוֹדוֹס אִישׁ רוֹמִי, גְּבָרָא רַבָּה הֲוָה – אדם גדול בתורה היה ומשום כן לא נידוהו, אוֹ בַּעַל אֶגְרוֹפִין הֲוָה – בעל כח וחוזק היה, ופחדו ולא נידוהו.

הגמרא מביאה מברייתא שהיה גדול בתורה: תָּא שְׁמַע, עוֹד זוֹ דָּרַשׁ תּוֹדוֹס אִישׁ רוֹמִי וּבִירר, מָה רָאוּ חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה שֶׁמָּסְרוּ [עַצְמָן] עַל קִדּוּשַׁת הַשֵּׁם לִכְבְשָׁן הָאֵשׁ, ולא קיימו הנדרש (יומא פה:) מן הכתוב (ויקרא יח ה) 'וּשְׁמַרְתֶּם אֶת חֻקֹּתַי וְאֶת מִשְׁפָּטַי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם', שיחיה בקיום המצוות ולא שימות על קיומם. וביאר תודוס: שנָּטְלוּ [–דנו] קַל וָחוֹמֶר בְּעַצְמָן מִצַּפְרְדֵּעִים במצרים, וּמַה צְּפַרְדֵּעִים שֶׁאֵין מְצוּוִין עַל קִדּוּשַׁת הַשֵּׁם כְּתִיב בָּהוּ [–נאמר בהם] (שמות ז כח), (וּבאוּ) '[וְעָלוּ וּבָאוּ] בְּבֵיתֶךָ' [וגו'] וּבַחֲדַר מִשְׁכָּבְךָ וְעַל מִטָּתֶךָ וּבְבֵית עֲבָדֶיךָ וּבְעַמֶּךָ, וּבְתַנּוּרֶיךָ וּבְמִשְׁאֲרוֹתֶיךָ' [–עיסות בצק], ומשמעות הפסוק שיבואו למשארות שבתוך התנור, וְאֵימָתַי מִשְׁאֲרוֹת מְצוּוֹת אֵצֶל תַּנּוּר, הֲוֵי אוֹמֵר בְּשָׁעָה שֶׁהַתַּנּוּר חַם, ובכך מסרו הצפרדעים את עצמם למיתה, אָנוּ שֶׁמְּצוּוִין עַל קִדּוּשַׁת הַשֵּׁם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שיש לנו למסור עצמנו למיתה. וממה שהברייתא מביאה דרשת תודוס רואים שהיה גדול בתורה.

הגמרא מביאה אפשרות נוספת בחשיבותו של תודוס: רַבִּי יוֹסֵי בַּר אָבִין אָמַר, מַטִּיל מְלַאי – נותן סחורה לְכִיס שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שימכרו אותה ויתחלקו ברווח הָיָה תודוס, ולכן לא נידוהו, דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל הַמַּטִּיל מְלַאי לְכִיס תַּלְמִידֵי חֲכָמִים זוֹכֶה וְיוֹשֵׁב בַּישִׁיבָה שֶׁל מַעְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת ז יב), 'כִּי בְּצֵל הַחָכְמָה בְּצֵל הַכָּסֶף' – במחיצת החכם בישיבה של מעלה שהיא כעין צל סוכה, יכנס גם בעל הכסף שהחנהו מכספו.

משנה

משנה זו מבארת את דיני הדלקת הנר בליל יום הכיפורים: בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְהַדְלִיק אֶת הַנֵּר בבית בְּלֵילֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים, מַדְלִיקִין ואין להם לשנות ממנהגם. וּבְמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לְהַדְלִיק אֵין מַדְלִיקִין ואין להם לשנות ממנהגם. וּמַדְלִיקִין בְּבָתֵּי כְּנֵסִיּוֹת וּבְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת, וּבְמַבּוֹאוֹת הָאֲפֵלִים, וְעַל גַּבֵּי הַחוֹלִים [–בשביל החולים], ואין הדבר תלוי במנהג המקום.

גמרא

שנינו במשנה, שיש מקומות שנהגו להדליק את הנר בבית בליל יום הכיפורים, ויש מקומות שנהגו שלא להדליק. הגמרא מבארת את טעם שני המנהגים: תָּנָא בֵּין אלו שֶׁאָמְרוּ שהמנהג במקומם לְהַדְלִיק בבית, וּבֵין שֶׁאָמְרוּ שֶׁהמנהג במקומם לֹא לְהַדְלִיק, שְׁנֵיהֶן [–שני המנהגים] לְדָבָר אֶחָד נִתְכַּוָּונוּ – לטעם אחד התכוונו, כדי שיפרוש מתשמיש המיטה, כלומר, למנהג שמדליקים את הנר, הטעם הוא כיון שאין אדם משמש מיטתו לאור הנר. ולמנהג שלא מדליקים, הטעם הוא כיון שכשהנר דולק רואה את אשתו ומתאווה לה, ולכן נהגו שלא להדליק כדי שלא יבוא לידי מכשול. הגמרא מביאה דרשה על כך שלשני המנהגים טעם אחד: אָמַר רַב יְהוֹשֻׁעַ, דְּרַשׁ רָבָא את הפסוק שנאמר בנבואות על ימות המשיח (ישעיה ס כא), 'וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אָרֶץ' וגו'. מבאר רבא, פסוק זה יש לדרוש על מה ששנינו בברייתא שֶׁבֵּין אלו שֶׁאָמְרוּ לְהַדְלִיק בבית, וּבֵין אלו שֶׁאָמְרוּ שֶׁלֹּא לְהַדְלִיק בבית, שכיון שְׁשְּׁנֵיהֶם לֹא נִתְכַּוְונוּ אֶלָּא לְדָבָר אֶחָד כדי להרחיק את האדם מן העבירה, כולם צדיקים, ולכך יירשו ארץ.

הגמרא עוברת לדון אם צריך לברך על האש במוצאי יום הכיפורים: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, אֵין מְבָרְכִין ברכת 'בורא מאורי האש' עַל הָאוּר [–האש] אֶלָּא בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת ולא במוצאי יום הכיפורים, הוֹאִיל וּתְחִלַּת בְּרִיָּתוֹ הוּא – כיון שבמוצאי שבת נבראה האש, לפיכך מברכים רק במוצאי שבת.

אָמַר לֵיהּ הַהוּא סָבָא [–אותו זקן] לרב יהודה, וְאִיתֵּימָא רַבָּה בַּר בַּר

המשך בעמוד קמב

חֲנָה לרב יהודה, יָשָׁר – יפה אמרת, וְכֵן שמעתי שֶׁאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן שאין מברכים על האש במוצאי יום הכיפורים.
הגמרא מבררת האם אכן שיטת רבי יוחנן היא שאין מברכים על האש במוצאי יום הכיפורים. ומביאה הגמרא מעשה: עוּלָּא הֲוָה רָכִיב חֲמָרָא וְאָזֵיל [–עולא היה רוכב על חמור והולך, וַהֲוָה שָׁקֵיל וְאָזֵיל [–והיה נושא והולך] רַבִּי אַבָּא מִימִינֵיהּ – מצד ימין של עולא, וְרָמָה בַּר בַּר חָנָה מִשְּׂמָאלֵיהּ – ורבה בר בר חנה היה הולך מצד שמאל של עולא,
אָמַר לֵיהּ רַבִּי אַבָּא לְעוּלָּא, וַדַּאי דְּאַמְרִיתוּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן – האם אמת הדבר ששמעתי עליכם, שאתם אומרים בשם רבי יוחנן שאין מְבָרְכִין עַל הָאוּר אֶלָּא בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, הוֹאִיל וּתְחִלַּת בְּרִיָּיתוֹ הוּא.
חָדַר [–החזיר] עוּלָּא את פניו לשמאלו, חָזָא בֵּיהּ [–והסתכל בו] בְּרָמָה בַּר בַּר חָנָה, בִּישׁוּת – בפנים זועפות, כלומר, עולא התכוין בכך לרמוז לו, שהוא זה שאמר כך בשם רבי יוחנן, והרי רבי יוחנן לא אמר כך, אלא סבר שגם במוצאי יום הכיפורים מברכים על האש.
אָמַר לֵיהּ רבה בר בר חנה לעולא, אֲנָא לָאו אֲהָא אֲמָרִי – אני לא כך אמרתי בשם רבי יוחנן, שאין מברכים על האש במוצאי יום כיפור, אֶלָּא אֲהָא אֲמָרִי, דְּתָנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן – ששנה אחד החכמים שהיה רגיל לשנות ברייתות לפני רבי יוחנן, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁחָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת, אַף בִּמְקוֹם שֶׁאָמְרוּ כפי המנהג שכשחל יום הכיפורים בחול שֶׁלֹּא לְהַדְלִיק בבית, כשחל בשבת מַדְלִיקִין מִפְּנֵי כְּבוֹד הַשַּׁבָּת. וַעֲנִי רַבִּי יוֹחָנָן בַּתְרֵיהּ – וענה רבי יוחנן אחריו, וְאמר שֶׁהֲכָמִים אוֹסְרִים להדליק נר בבית בליל יום הכיפורים שחל להיות בשבת עד מוצאי שבת. והזכרתי את שמו של רבי יוחנן על האש במוצאי שבת על דברים אלו, והם היו סבורים שהזכרתי את רבי יוחנן על ברכת האש במוצאי יום כיפור.
אָמַר לֵיהּ עולא לרבה בר בר חנה עֲדָא תְּהֵא – זאת תהיה, כלומר בזו אני מודה שכך אמר רבי יוחנן.
הגמרא מביאה דרשה על המעשה שהיה בין עולא ורבה בר בר חנה: קָרֵי (עליה) [עֲלַיְיהוּ] [–קרא על עולא ורבה בר בר חנה] רַב יוֹסֵף, את הפסוק במשלי (כ ה) 'מַיִם עֲמֻקִּים עֵצָה בְלֵב אִישׁ' – מחשבתו של החכם, הרי היא כמים עמוקים שקשה לשאוב אותם, כיון שדרך החכם להסתיר את מחשבתו בעומק הלב.